

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19–20 травня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

Смокарівка, Стариці, Стурцеве, Прилипки, Велика Рибиця, Миропілля, Студенки, Запсілля, Пенянки, Олександрія, Василівка і Нова Деревня Курської губернії). У лютому 1929 р. Москва в останнє на офіційному рівні торкнулася питання про кордони. У даному випадку етнографічний критерій не став для Кремля головним, більш вагому роль зіграли межі дореволюційного губернського поділу в Росії [4, с. 144].

Як бачимо, крапку в територіальному розмежуванні було поставлено, але загальний баланс надбань був не на користь України, як в територіальному, так і в демографічному значенні. Суперечка про кордони була, не просто дискусією про територіальну належність тих чи інших територій – ішлося про реальні межі суверенітету республік, які у баченні радянського центру мали розвиватися аж до повного зникнення. Таким чином, у результаті в основу делімітації україно-російського кордону було покладено політико-ідеологічний чинник, формально він прикривався зручністю адміністрування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Багалій Д. І. Історико-етнографічні і лінгвістичні матеріали про північний кордон УСРР з РСФРР // Науковий збірник Харківської науково-дослідчої кафедри історії української культури. 1930. Т. IX. Вип. 2. С. 121 – 123.
2. Боечко В. Д., Ганжа О. І., Захарчук Б. І. Формування державних кордонів України, 1917–1940 рр. Київ, 1991. 34 с.
3. Борисёнок Е. Ю. Украина и Россия: спор о границах в 1920-е годы // Регионы и границы Украины в исторической ретроспективе. Москва, 2005.
4. Єфименко Г. Г., Кульчицький С. В. Кордони державні України, принципи та історична практика їх визначень // Енциклопедія історії України: У 10 т. – Т. 5: Кон–Кю. Київ, 2008.
5. Сергійчук В. Етнічні межі і державний кордон України. Київ, 2008. 560 с.

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА

Комарук О. В.

*здобувач вищої освіти I курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник: Ядловська О. С.

*к.і.н, доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ННІ права та інноваційної освіти*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Історичні документи, що мали епохальний вплив на розвиток української державності, залишаються в полі дослідження науковців упродовж всього періоду

незалежності України. До таких знакових пам'яток історико-правової думки відносять Конституцію Пилипа Орлика 1710 р., що аналізувалась постатейно у багатьох наукових розвідках. Значення Конституції 1710 р., яка так і не була імplementована, полягає у впливі на сам процес державотворення, а також на розвиток правової думки в Україні. У поданій роботі зроблено спробу звернути увагу на новітні підходи та погляди у творенні державницьких документів, безумовно, «новітності» у площині часового виміру початку XVIII ст. Разом з тим, саме прогресивність Конституції та її взагалі визначення її як першого документу такого характеру та цінності стає підставою для визначення особливого місця в історико-культурній та правовій спадщині України.

Конституція П. Орлика є важливою історичною пам'яткою та надбанням українського народу, яка базується на концептуальних засадах справедливості, гуманізму, демократичного устрою держави, розвитку народовладдя, забезпеченні і свобод людини, поділу владних повноважень між різними структурами державного механізму. Крім вказано, на думку С. Б. Іванова, серед науковців та дослідників немає єдиної позиції щодо нормативного значення Конституції П. Орлика в історичному процесі, а також узгодженості між її формою та змістом. Бувши фактично одностайними в оцінці унікальності цього документу для національного конституціоналізму та подальшої боротьби за українську державу, науковці розділилися в характеристиці цього документу, називаючи його першою українською Конституцією, першою демократичною Конституцією у світі, Конституцією Війська Запорізького, конституційним актом, договором між політичними силами тощо. Так само тривають дискусії щодо коректності назви цього акту та окремих його положень [1, с. 30]. Зазначимо, що оригіналів конституції П. Орлика є декілька. Скорочений – латиномовний, він відомий найдавніше, зберігається у національному архіві Швеції. На його першій сторінці слово «Україна» вжито вже на першій сторінці. Другий варіант – староукраїнський, скорописний. Він знайшовся відносно нещодавно у московських архівах. Але і там слово «Україна» написано 6 разів, так само з прописної (великої) літери, тобто вживається як політонім. Повний латиномовний варіант зберігається так само у Швеції, офіційна назва на титульному аркуші «PACTA et CONSTITUTIONES LEGUM LIBERTATUMQUE EXERCITUS ZAPOROWIENSIS», яка перекладається як «ДОГОВОРИ і КОНСТИТУЦІЇ ПРАВ І ВОЛЬНОСТЕЙ ВІЙСЬКА ЗАПОРІЗЬКОГО». Ознайомитися з текстом [2] цього історичного документу можна на сайті Верховної Ради України.

Пакти Конституції П. Орлика та сучасна Конституцією України має ряд спільних рис, серед них можна виділити такі. По-перше, і у документах столицею зазначено місто Київ. По-друге, їх структури – обидві конституції містять преамбулу та п'ятнадцять

розділів. По-третє, розподіл на три гілки влади. 1710 р. це мало бути так: законодавча гілка влади – виборний орган, Генеральна козацька рада; виконавча гілка влади – Генеральна старшинська рада на чолі з гетьманом; судова гілка влади – Генеральний військовий суд. А у Конституції 1996 року: законодавча гілка влади – виборний орган, парламент – Верховна Рада України; виконавча влада – кабінет міністрів України; судова гілка влади – судова адміністрація України. По-четверте, в обох конституціях прописані положення про місцеве самоврядування.

Конституція П. Орлика мала фундаментальне підґрунтя для творення української державності. Непересічне значення документа відзначається багатьма дослідниками. До прикладу, І. Й Бойко підкреслює, Конституція встановлювала основні засади державного, суспільного та правового життя Української козацької держави та була своєрідним суспільними договором, першочергова мета якого полягала у забезпеченні прав та вільного розвитку суспільства тогочасної України. Конституція закріплювала: 1) принцип розподілу державної влади, встановлювала демократичні та договірні засади формування органів державної влади, спосіб їхньої організації і взаємодії, визначала їхню компетенцію та функції; 2) закріплено принцип рівності (ст. 6 «рівність козаків у публічних справах»), верховенство закону і непорушності природних прав людини, які були покладені в основу механізму запобігання узурпації влади, порушення цілісності та суверенітету держави; 4) розмежовано компетенцію органів державної влади і посадових осіб. У період Української козацької держави, особливо в часи прийняття її Конституції 1710 р., відбувалося формування національної ідеї. Тогочасні українці в умовах функціонування власної держави усвідомлювали себе як окрема нація (народ) з власною територією, історією, мовою, культурою, традиціями тощо. Конституція 1710 р. просякнута ідеєю побудови національної держави [Бойко, с. 23-24]. Отже, можна підсумувати, що «Пакти і конституція законів і вольностей війська Запорізького» дійсно слід вважати першою конституцією у світі. Так з історичних недоліків можна сказати, що конституція так і не набула чинності, тому що Україна була завойована Московією.

Менш обговорюваними, однак не менш значущими є дослідження самого тексту Конституції з філологічної точки зору, зокрема, щодо мови використання, а також застосованих у документі політонімім, етнонім, ономастичних понять і под. Мовний фактор стає відображенням ставлення тогочасного суспільства до мовного питання, а також виокремлює лексеми – назви народів, країн та ін., що несуть вже історико-політичне значення.

«Договори та постанови» («Пакти та Конституції законів і вольностей Війська Запорозького» 1710 або «Договори і постанови прав і вольностей військових...»), як

стверджує В. Кононенко, засвідчили розвиток правової думки в інтелектуальному середовищі Гетьманщини та її еволюцію до рівня створення *de facto* основного закону для суспільства. Цей проект став альтернативою, побудованою на засадах конституціоналізму, централістській політиці не тільки Петра I, але й І. Мазепи. Укладачі «Договорів та постанов» бачили майбутнє Гетьманщини у рамках «прав», які розумілися не лише в традиційному, але й частково в якості «законів» у модерному розумінні. Отже, «Договори та постанови» 1710 р. мали значну кількість новацій, що дає підстави говорити про них як про модернізаційний проект. Виділені нами контексти та їх аналіз засвідчують, що нововведення пов'язувалося з наступним: використанням термінології «договорили и постановили»; перенесенням новацій на майбутнє; розділенням приватного та публічного у владі гетьмана та інших представників еліти; апеляцією до «старовини»; «розширенням вольності»; «направою» суспільного та державного життя. Усі ці висновки отримані завдяки запозиченню елементів з методик укладення конкордансів, які передусім використовуються у філологічних дисциплінах [4, с. 57].

У своєму дослідженні І. Фаріон робить узагальнення про те, що Конституція Пилипа Орлика 1710 року, попри відсутність у ній окремих приписів про мову, як і в пізніших конституціях інших держав, зокрема Франції, Польщі, Америки, є промовистим свідченням метамовних процесів передмодерного часу, позаяк написана мовою титульного народу та латинською мовою як кодом міжнародного спілкування. Стилїстика твору, зокрема вживання відповідної ономастичної лексики: хоронімів Мала Росія, Україна, етноатрибутивів малоросійський, а з протилежного боку – Государство Московске, москаль – засвідчує яскраво виражену патріотичну спрямованість пам'ятки. Серед базових юридичних термінів «природне право» та «права та волности», що є виявом традиційно прогресивної правосвідомості нашого народу та яскраво вираженої ідентичності. Окрему і розлогу аналітику містить прибраний у часі термін «конституція» до автентичної назви пам'ятки «Договори и постановления» не лише під впливом наявності цієї лексеми в латиномовній номінації, але з огляду на юридично змістову наповненість тексту [5, с. 130].

Всебічне дослідження Конституції Пилипа Орлика дає підстави стверджувати, що правовий документ став прогресивним для сучасників, а також глибиною політико-правової думки став підґрунтям до творення конституційного процесу України у майбутньому. На наш погляд, комплексний аналіз документа свідчить про державотворчий потенціал українського народу та про визначальну роль Конституції 1710 р. щодо подальшої розбудови правової української держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іванов С. Б. Філософсько-правова рефлексія Конституції Пилипа Орлика як феномену європейського права. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 2 (20). С. 23-33.
2. Конституція Пилипа Орлика. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>.
3. Бойко І. Й. Конституція України 1710 р. та її місце в багатовіковій історії національного державотворення. *Часопис Київського університету права*. 2020. №4. С. 16–25.
4. Кононенко В. «Договори та постанови» 1710 р. як модернізаційний проект: спроба міждисциплінарного дослідження тексту. *Міждисциплінарні гуманітарні студії*. 2014. №1. С. 48-65.
5. Фаріон І. Д. «Конституція Пилипа Орлика 1710 року» крізь призму її базових когнітивних термінів. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2011. № 709. С. 125–131.

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ЮНЕСКО: СПІВПРАЦЯ І ПРОТИСТОЯННЯ НА ТЛІ ПОЧАТКУ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ (1945-1954 РР.)

Король В. М.

*к.і.н., асистент кафедри історії
Сумського державного університету*

Улько Є. С.

*студентка III курсу ОП «Історія»
Сумського державного університету*

Після двох наймасштабніших воєн в історії людства перед суспільством постала необхідність об'єднання зусиль світового співтовариства для захисту прийдешніх поколінь від загрози спустошливих конфліктів. Для досягнення цієї мети істотного значення набувало налагодження міжнародного співробітництва в усіх галузях, зокрема й у культурній, науковій та освітній. Розуміючи цей факт, провідні політичні діячі прийняли рішення створити універсальну міжнародну організацію, яка б сприяла розвитку та захисту інтелектуальних галузей діяльності людини. Створення Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) було об'єктивно необхідним і відповідало прагненню народів світу до співробітництва в мирних умовах.

У ст. 1 Статуту ЮНЕСКО записано, що організація ставить своїм завданням «сприяти зміцненню миру і безпеки, допомагаючи співробітництву народів у питаннях освіти, науки і культури в інтересах забезпечення загальної поваги до справедливості,